

- Jug. ak. z. i u., knj. 39, ur.: J. Badalić i N. Majnarić, Maver u toj kritici navodi i zanimljive opaske za sami Marulićev tekst (s. 205–209), I/52, s. 197 i d.*
- idem: P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima. Toponomastička ispitivanja*, II/53, s. 184–191.
- idem: M. Deanović, *Pomorski i ribarski nazivi romanskog porijekla na Lopudu*, IV/55–56, s. 221–223.
- idem: Enrico Rosamani, *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella regione Giuliano-dalmata*, VI/58, s. 200 i d.
- idem: A. Cronia, *Storia della letteratura serbo-croata*, izd. 1956, s. 626; VII/59, s. 165–66.
- idem: *Poety Dalmacii epohi Vozrođenija XV–XVI vekov s latinskogo, serbo-horvatskogo red. I. N. Golenišev-Kutuzov i G. Francscato, L'influsso lessicale friulino nel dialetto slavo di Lu-severa*, Torino 1960, VIII/60, s. 289 i d.
- idem: Andreas Angyol, *Slawische Barockwelt*, Leipzig 1961, s. 321; u IX/61, s. 176. gdje se posebno dodiruje nekih pisaca iz Dubrovnika.
- idem: M. Deanović–J. Jernej, *Vocabolario croatoserbo-italiano (Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik)*, Zagreb 1959, ss. XI + 1164, VIII/60, s. 284.
- Brojni su osvrti objavljeni u toku devet godišta u rubrici časopisa: *Segnalazioni i Letture* na sve one knjige, članke ili separate koji se odnose na razna područja slavistike, a ta su u vezi s jugoslavenskim književnostima. Ti su osvrti uglavnom potpuno informativnog karaktera, ali ipak pokazuju da talijanski slavisti, a osobito uredništvo samog časopisa i njen glavni urednik G. Maver, savjesno prate literaturu koja služi za pravilnu informaciju sadašnjim i budućim slavistima u Italiji.

Ton Smerdel

LINGUA E STILE

QUADERNI DELL' ISTITUTO DI GLOTTOLOGIA DELL' UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI BOLOGNA, I–III (1966–1968)

Časopis *Lingua e stile*, koji se nastavlja na raniju publikaciju iste institucije (pod naslovom koji je sada podnaslov), izlazi već tri godine te je u dosad objavljenih devet brojeva dao izvanredno širok dijapazon radova iz suvremene lingvistike u najširem smislu, polazeći – kako je rečeno u uvodnoj riječi uredništva – od interdiscipliniranog obuhvaćanja lingvistike i graničnih disciplina: književnosti i književne kritike, stilistike, epistemologije, filozofije jezika, kibernetike, itd. Strane časopise otvorene su svim područjima i strujanjima u lingvistici, od teoretskih do praktičkih, posvećenih pojedinim konkretnim pitanjima. Počevši od II godišta svaki članak ima i sažetak na engleskom i ruskom jeziku.

U dosadašnjim su brojevima objavljena šezdeset tri priloga talijanskih i drugih stručnjaka, podijeljenih u dvije grupe: *Rasprave (Saggi)* i *Problemi (Problemi)*. Pored tih dviju rubrika časopis donosi i ocjene i prikaze (pod naslovom *Notizie*). Na prostoru kojim raspolazemo

nije moguće iscrpno prikazati sve radove, te ćemo se morati uglavnom ograničiti na one iz nama najbližeg područja, tj. iz strukturalne lingvistike u užem smislu.

U prvom broju I godišta pažnju privlači članak njemačkoga strukturalista H. Wesslicha *Per una linguistica della menzogna*, prvi rad u tom broju, koji, obradujući jedno od »interdisciplinarnih« područja, kao da simbolički najavljuje svu širinu tematike samog časopisa. Metafora, laž i ironija srodne su pojave: u prvoj nema prijevare, u laži se izrečena rečenica razlikuje od stvarne tzv. potvrđenim morfemom (v. niže), dok se ironija razlikuje od laži tzv. signalom (najčešće su to vrednote govornog jezika). Potvrđeni morfem (u autorovoj terminologiji *aseverativni m.*) izražava opoziciju *da / ne* (odnosno Φ / *negacija*) te se kao takav, posve opravdano, priključuje ličnoj i vremensko-načinskoj determinaciji glagola. – G. C. Lepschy, u radu *Trasformazione e semantica*, analizira razliku starije i novije teorije N. Chom-

skoga s obzirom na semantiku, nakon čega slijedi prilog *Modelli semiologici: arbitrarie e semantica* T. De Maura, u kome autor definira neke osnovne pojmove semiologije (kôd, redundancija, ekonomičnost itd.), izlažući vrlo instruktivno i konstatirajući na kraju da, pored već poznate arbitrarnosti jezičnog znaka, postoji i semantična arbitrarnost, u našoj analizi realnoga kontinuuma i načinu kako je ona provedena. – Odnos grafema i fonema, paralelizam njihovih sistema i važnost za kritiku teksta studira L. Rosiello u prilogu *Grafematica, fonematica e critica testuale*. – E. Raimondi piše o N. S. Trubeckom kao literarnom kritičaru (*N. S. Trubeckoy critico letterario*), E. Arcaini izlaže doprinos suvremene lingvistike podučavanju jezika (*Alcuni fondamenti linguistici nell'insegnamento delle lingue*) a A. Prosdocimi komemorira L. Hjelmsleva (*Ricordo di L. Hjelmslev*).

U drugom broju G. Herdan analizira statističke aspekte pojma leksikalnosti (*La lessicalità e il suo riflesso statistico*), A. Pasquinelli (u radu *Difficoltà linguistico-funzionali e discorso tecnico*) bavi se teškoćama u informativnoj funkciji jezika (besmislenost, hermetičnost, dvosmislenost, neodređenost, smetnje te napokon jezična mistifikacija) i specijalnim naučnim terminologijama kao sredstvom protiv toga. – G. Calboli primjenjuje – kao i u drugim svojim radovima – najsuremenije metode (teorija informacije, transformacionalna gramatika) na latinski jezik (ovdje u prilogu *Scarto stilistico e arricchimento del sistema*), što njegove radove čini i s metodološke strane zanimljivima i instruktivnima. – F. Bianconi Bernardi studira slike u poznatu Vittorinijevu djelu (*Parola e mito in «Conversazione in Sicilia»*), E. Raimondi analizira pripovjedačke tehnike (*Tecniche e strutture narrative*), dok E. Melandri (*Considerazioni critiche sui «syncategorematica»*) iznosi neopravdanost tradicionalne podjele riječi na tzv. auto-semantičke i sinsemantičke s gledišta suvremene lingvistike i logike. Istu misao nalazimo i u slijedećem članku, iz pera L. Rosiella (*Significato e uso*): pišući u povodu radova L. Antala, autor ističe težnju za apstraktnim formalnim modelom kao karakteristiku suvremenoga strukturalizma i osvjetljava stav L. Antala, između tzv. američke škole (R. Carnap) i engleske škole (L. Wittgenstein). – Na kraju G. Francescato piše o ličnostima i

strujanjima u suvremenoj lingvistici (*Figure e correnti della moderna linguistica*), u povodu knjige *Les grands courants de la linguistique moderne* M. Leroya i nekih drugih radova. smatrajući da Sapir i Bloomfield zaslužuju – zbog radova na američkim jezicima – jednako priznanje kao i F. De Saussure.

Treći broj donosi na prvom mjestu prilog našeg binarista Z. Muljačića *Due analisi binarie del sistema fonematico italiano*, za koji autor kaže da je prvi od peti radova iz binarne fonematske analize modernog talijanskog jezika. Dajući najprije jednu varijantu binarne analize, autor zatim konstatira njene nedostatke i, po uzoru na neke radove Jakobsona i drugih o ruskom sistemu, predlaže drugu varijantu sistema. – Slijedi izvanredno zanimljiv i instruktivan rad M. Alineija (*Appunti per un'analisi strutturate di alcuni tipi sintattici italiani*) po našem mišljenju možda najlucidniji i najbolji rad u svih devet brojeva uopće. Kombinirajući tradicionalnu strukturalnu metodu, binarizam i transformacionalnu gramatiku, i primjenjujući sve to na sintaksu – što je već samo po sebi zanimljivo – autor povezuje u jednu cjelinu sve rečenice osnovane na logičkom slijedu uzrok – posljedica (uzročne, posljedice, namjerne, pogodbene, dopusne i slične) nekih odistinktnih vrsti obilježja govora – pojedini tipovi rečenica razlikuju. Povoljnu naučnu i metodološku vrijednost, koje ga čine vrlo vrijednim radom na strukturalnom proučavanju sintakse, članak ima i nemalu praktičnu važnost, jer može dobro poslužiti u nastavi jezika. – P. Valesio (u radu *Problemi di sintassi: un'esperienza di tipologia italo-russa*) uspoređuje ruske i talijanske stihove, diskutirajući o mogućnostima analize talijanskih stihova i zalažući se za sistematsko tipološko izučavanje. – Odnos tehnike i književnosti (na osnovi nekih suvremenih radova) tema je rada G. Guglielmija (*Tecnica e letteratura*); R. Titone, talijanski stručnjak za mladu disciplinu psiholingvistikku, iznosi njene epistemološke probleme (*Qualche problema epistemologico della psicolinguistica*), R. Simone piše u povodu već spomenutoga L. Antala (*Per una semantica scientifica, Postille alla semantica di Antal*) iznoseći njegov doprinos suvremenoj naučnoj semantici, E. Raimondi u posve kratkom prilogu *Rinascita del formalismo? In che modo?* dodi-

ruje aktualnost ruskog formalizma i, na kraju, G. Sandri, u članku *I metodi strutturalisti nelle scienze sociali* (u povodu knjige J. Vieta, *Les méthodes structurales dans les sciences sociales*) bavi se primjenom strukturalizma na sociologiju i srodna područja. –

U prvom broju II godišta nalazimo najprije prilog G. Morpurgo – Tagliabue *La stilistica di Aristotele e lo strutturalismo* što ga redakcija u uvodnoj bilješci označava kao »pomalo polemičan«. U njemu autor istražuje podudarnosti Aristotela sa strukturalizmom: Aristotel *in nuce* formulira npr. važnost sistema, sintagmatsku strukturu, dihotomiju konteksta i selekcije itd. Razlika je npr. u stavu prema poeziji i prozi: dok je za Aristotela vezani i kompleksniji govor proza, danas je to poezija. – Na temu laži u jeziku piše i T. Pavel (*Sulla definizione linguistica della menzogna*), nakon čega slijedi drugi rad F. Bianconi Bernardi o Vittoriniju (*Simboli e immagini nella »Conversazione« di Vittorini*). G. Herdan u članku *Il calcolo della frequenza delle parole. Forme della parola o tematizzazione?* suprostavlja statistiku pojedinih oblika riječi statistici prema leksičkim jedinicama: dok je prva od važnosti za stenografiju, drugu smatra idealnim pristupom u izradbi statističkog rječnika. – L. Grassi bavi se lirikom G. Gozzana (*Intorno alla struttura d'una lirica gozzaniana*). E. Schiavina piše o realnosti i figurativnom govoru (*Realtà e linguaggio figurativo*) u povodu knjige P. Francastela *La réalité figurative. Éléments structurels de la sociologie de l'art*, a E. Melandri raspravlja o Foucaultovoj epistemologiji humanističkih nauka (*Michel Foucault: l'epistemologia delle scienze umane*). –

Prvi je članak u drugom broju prilog T. De Maura pod značajnim i ponešto polemičkim naslovom *Eliminare il senso?* Kako se može očekivati, autorov je odgovor negativan: smatrajući da se značenje ne može zanemariti T. de Mauro protivni se npr. Blochu, Chomskom i nekim drugim lingvistima. Nemoguće je na zadovoljavajući način opisati jezik koji uopće ne razumijemo; pored toga, značenje omogućava ispravnu definiciju i razlikovanje koegzistentnih jezičnih kôdova, »Kao što se ne možemo osloboditi gnjavatora, nemoguće je riješiti se jezičnih simbola, odnosno znakova« – primjećuje duhovito autor. Rad završava tezama

o teoriji vrijednosti jezičnog znaka. – E. Raimondi studira jednu Danteovu sliku (*Per un'immagine dantesca*), M. Pagnini bavi se semiološkim funkcijama u poeziji Johna Donnea (*Sulle funzioni semiologiche della poesia di John Donne*). Slijedi zanimljiv prilog G. E. Sansonea *Per un'analisi strutturale dell' endecasillabo* u kome autor studira opozicije jakih i slabih faza u tzv. *metremuna* (autorov termin za funkcionalnu metričku jeunicu) i bilateralnu simetriju, ilustrirajući tako raznolikost i unutarnju harmoniju jedanaesterca, koji mu osiguravaju dugotrajni primat u talijanskoj poeziji. – G. Lieberg u radu *Struttura. Di nuovo sulla storia di un termine* uspoređuje značenja riječi *structura* u Antici i danas: dok u Antici ta riječ ima arhitektonsko i prirodnoznanstveno značenje, a u retorici označava svjesno umjetničko stvaralaštvo, danas se ona primjenjuje u strukturalnom smislu na sistem cjelinu, običnog govora. – A. Lavédrine . Baccarani piše o teoriji Chomskog (*No te chomskijane*) a C. Vincenzi osvrtće se na filozofsku i logičku podlogu u misli Vigga Brøndala (*Logica e linguistica in Viggo Brøndal*): u mnogočemu Brøndal je prethodnik suvremene lingvistike, epistemologije i srodnih problematika. –

U trećem broju E. De Felice razrađuje problem odnosa historicizma i strukturalizma (*Storicismo e strutturalismo*). Iznošeći misao da je eksperimentalni karakter što ga još uvijek ima primjena strukturalizma na sintaktički i leksički plan, posljedica ne samo kompleksnosti tih pojava, nego i pomanjkanja historijske dimenzije, autor pristupa historicizmu s marksističkog stanovišta, a dijakroniju shvaća dinamički, kao tzv. »totalni kontekst«, ograđujući se na kraju od pokušaja banalnog prevladavanja vječne lingvističke antinomije sinkronija/dijakronija, što ne bi bilo naučno, čak ni moguće. – G. Herdan i ovdje se bavi primjenom matematike na jezik (*L'elemento formale matematico nelle lingue naturali*), konstatirajući proporcionalnu zavisnost dužine teksta i leksika. E. Arcaini u podužem radu pod naslovom *Semantica e lessico* analizira neke teorije (Ogden i Richards, Trier, Matoré) i prihvaća tzv. integriranu transformacionu teoriju, ističući nedovoljnost proučavanja korpusa i važnost konteksta u značenju. – I. Mazzaroli bavi se mogućnošću primjene lingvističke analize (identifikacija fone-

ma i monema) na kibernetiku sistema percepcije (npr. radarskih signala kroz dulji period), u radu *Il problema delle 'adaequatio' fra linguistica e cibernetica*. – Slijede dva članka P. Valesija; u prvom, koji nosi naslov *Icone e schemi nella struttura della lingua*, a po riječima autorovim samo je dio većeg rada što ga sprema, razlikuju se *scheme* (u kojima je odnos signifiant – signifié posve nemotiviran) i *ikone* (u kojima lingvističko prikazivanje izvanjezične stvarnosti odražava do neke mjere u stvarnost). Tako su npr. na području grafije, talijanski dvostruki konsonanti ikone, jer odgovaraju stvarnom izgovoru, dok su npr. u engleskom *scheme*. Nadalje, značenje »dodavanja« u prefiksu *a-* (< lat. AD-) »simbolizirano« je udvostručenjem konsonanata; riječi za pojam »visok« sadrže tzv. »visoke« vokale (i, e), riječi za »nizak« sadrže »niske« vokale (o, a), itd. Prihvaćajući originalnost ove distinkcije, primijetili bismo da je iznimaka ipak mnogo: spomenimo samo par *alto/basso* u kome je vokal zajednički, zatim prefiks *con* koji izražava »udružene, pripajanje« a gubi suglasnik *n* ispred vokala (*coevo, coetaneo*), dok pridlog *da*, koji izražava odvajanje (*separarsi dalla moglie*) udvostručava slijedeći suglasnik, itd. Razlikovanje ikona i shema, kako ih postavlja autor, ima dakle relativnu vrijednost. – Drugi rad (*Suffissi aggettivali fra l'inglese e l'italiano*) studira s kontrastivnog gledišta neke sufikse u engleskom i talijanskom jeziku utvrđujući da se sufiksi lakše modificiraju ako se osnova izvođenja osjeća kao živa; ukoliko to nije slučaj, osnova se »grčevito« drži sufiksa i sprečava promjene. – Treći broj II godišta završava dvama člancima s područja književnosti: R. Zolocchi piše o G. M. Hopkinsu (*The Windhover di G. M. Hopkins*), a R. Cremente o enjambementu (*Nota sull' »enjambement«*). –

III godište u prvom broju donosi prilog P. Rossija *Linguisti d'oggi e filosofi del seicento* u kome autor ističe kako je tzv. predbopovski period (tj. prije početka XIX st.) nepravedno zapostavljen u povijesti lingvistike; na to se nadovezuju neke kritičke primjedbe o Descartesovu aristotelizmu, Leibnizu i Hobbesu, u povodu dviju nedavno izašlih knjiga (L. Rosiello, *La Linguistica illuminista* i T. De Mauro, *Introduzione alla semantica*). – G. P. Zari, u članku *Linguistica al-*

goritmica e meccanizzazione della »collatio codicum« proučava primjenu algoritmičke lingvistike na rukopise insistirajući – pozoru na misao S. Ceccata – na razlikovanju tzv. konstitutivnih operacija, koje odražavaju mentalne funkcije, a može ih obavljati samo ljudski mozak, i transformativnih operacija, koje se sastoje u manipulaciji gotovim podacima, a može ih izvršavati elektronski stroj. Nakon toga iznose se prednosti algoritmičkih postupaka za tradicionalne lingvističke discipline, klasifikacija tih postupaka i njihov opis, – Ž. Muljačić modificira svoj prethodni prikaz binarističke fonematske analize talijanskog jezika (u kratkom prilogu *Ancora sull'analisi binaria del sistema fonemico italiano*) i, dijeleći X distiktivno obilježje (po Jakobsonu) u dvije podalternative, uspijeva na zadovoljavajući način interpretirati fonem /n/ i njegove alofone. – A. Traina bavi se Vergilijem (*La chiusa della prima egloga virgiliana*), a E. Saronne razmatra međusobni odnos naglasaka, morfologije i frekvencije u ruskom jeziku (u radu *La selezione del vocabolario nell'insegnamento del russo moderno: frequenza, morfologia ed accentazione come fattori determinanti*); kombinacijom tih faktora dobiva se hijerarhija izbora riječi u nastavi jezika, tako da se cijeli problem osvjetljava i s gledišta praktičnog usvajanja jezika. – Prilog G. Pasi-nija, pod naslovom *Lo studio delle metafore* predstavlja kritički osvrt na neke suvremene radove o metafori i ističe potrebu studiranja metafore strukturalnom metodom, prvenstveno kao lingvističke činjenice. – Na kraju F. Bercelli piše o vjerojatnosti i indukciji, slijedeći R. Carnapa (*Note sull' interpretazione dei termini »probabilità« e »induzione«*).

Drugi broj III godišta počinje prilogom autora ovoga prikaza o tvorbi riječi u današnjem istroromanskom govoru Vodnjana u Istri (*Formazione delle parole nell'istroromanzo dignanese*) u kome se, za izvođenje riječi primjenjuje – uz neke izmjene – postupak M. Leumannu (*Museum Helveticum* 1/1944) i konstatira se da je izvođenje kudikamo najvažniji postupak u vodnjanskoj tvorbi riječi. Nakon toga studiraju se i drugi načini (slaganje, prefiksi, tzv. alteracija, itd.). – S. Alexandrescu piše o pjesniku I. Barbu (*Le strutture sintattiche nella poesia di Ion Barbu*), L. Uguzzoni daje pregled fonoloških studija o starogrčkom (*Studi fo-*

nologici sul greco antico. Rassegna critica) s popisom bibliografije (35 jedinica), dok E. Arcaini, u kratkom radu pod naslovom *Ricerca, insegnamento e informazione linguistica. Il »Centre for Information on Language Teaching«*, najavljuje novu rubriku časopisa *Lingua e stile* i piše o obnovi nastave jezika na temelju suvremenih metoda, te o britanskom »Centre for Information on Language Teaching« (CILT) opisujući njegovu organizaciju, rad i važnost i zaključujući riječima »Primjer koji treba slijediti«.

U trećem i posljednjem broju najprije R. Barilli daje prilog pod naslovom *Alcuni problemi epistemologici relativi al Corso di Linguistica Generale*; u njemu autor studira veze i podudarnosti između fundamentalnoga de Saussureova djela i onovremene logike, sociologije i drugih grana nauke (Bergson, Husserl, Durkheim). Nakon toga V. Barnett (u radu *Opposizioni morfologiche nella diacronia strutturale*) ističe autonomnost dijakrone morfologije i razvija teoriju o dijakronom aspektu morfoloških opozicija, s posebnim obzirom na tzv. asimetrične opozicije. U opozicijama obično najprije nestaje označeni član; nadalje morfološke opozicije ne tvore samo sinkronu nego i dijakronu organizaciju. Svoje postavke ilustrira autor primjerima iz slavenskih jezika. – E. T. Saronne (*Per un'analisi semantica strutturale dell'italiano: struttura sintattica, struttura semantica e contenuto nella determinazione della sinonimia e dell'omimia degli enunciati*) nastoji usporednom određenih primjera dokazati da formalna analiza ne dokazuje uvijek i semantičke razlike. Autor razlikuje sintaktičku strukturu, logičko-se-

mantičku strukturu i značenje te ilustrira kako pojedine grupe primjera dijele neke od tih faktora, dok druge nemaju nijedan zajednički. – Slijedi članak *Struttura, funzione, valore di »andare + participio passato«* kome je autor V. Lo Cascio. Studirajući s trasformacionalnog stanovišta primjere konstrukcije kao npr. *questa lettera va ricopiata* (recenzentov primjer), autor se ne slaže s nekim prethodnim radovima (A. Leone, G. Herczeg) i smatra sintagmu *andare + participio passato* pasivnom, uz određene uvjete (radnja mora biti još moguća u budućnosti, glagol *andare* ne može biti u složenom obliku). Tom prilikom razmatra i pasivnu transformaciju uopće, utvrđujući za nju dva uvjeta: logički subjekt ne smije koincidirati s gramatičkim, a iz pasivne su rečenice isključeni direktni objekti (tzv. oblici grupe L-, tj. nenaglašene lične zamjenice u funkciji objekta). U sintagmi *andare + participio* ne mora biti izražen tzv. *agente* (logički subjekt), ali se ona ipak može smatrati pasivnom i zato što nominalna sintagma u funkciji *agente* nije bitni sastavni dio minimalne talijanske rečenice. – C. Melli komentira rad J. Lacana na području psihoanalize i lingvističke (*Lacan: psicoanalisi e linguistica*), G. Calboli daje još jedan prilog proučavanju latinske sintakse s pozicija glosematičara i Chomskoga (*Sintassi latina e linguistica moderna*) ističući na kraju korist suvremenih metoda za proučavanje antičkih jezika, ali i obratno, koliko primjena novih metoda na klasične jezike može koristiti tim metodama. Napokon, o metriki prvih Danteovih kancona piše M. Pazzaglia (*Note sulla metrica delle prime canzoni dantesche*).

Pavao Tekavčić

ZBORNİK O DANTEU (1265–1965)

Beogradski Univerzitet, Filološki fakultet, Seminar za italijanski jezik i književnost. Uredivački odbor: dr Fros Sekvi (odgovorni urednik), dr Momčilo Savić, dr Nikša Stipčević, Beograd, Prosveta, 1968, VIII + 203 str.

Treća Danteova proslava u posljednjih stotinu godina (1865, 1921, 1965) u potpunosti je potvrdila svjetsku rasprostranjenost i trajno značenje Pjesnikove riječi. Inicirana kao priznanje ljudske veličine i umjetničkog savršenstva Danteova djela, ova je proslava okupila poznavaoce i ljude dobre volje sa svih kon-

tinena ovoga našeg podijeljena a ipak jedinstvena svijeta, koji je, iskazujući poštovanje jedinstvenoj i neponovljivoj poeziji besmrtnog Fiorentina, još jednom provjerio i vlastito nerazorivo zajedništvo onih najdubljih, humanih i kulturnih interesa i htijenja što ne dijele već povezuju.